

דף ה

- ה. א. המקדיש למזבח אבר של בהמתו או דמי האבר – מה דינו?
 ב. 'דמי ראשי לגבי מזבח' – מהו?
 ג. 'ערכי עלי לגבי מזבח' – האם נידון בהשג יד?
 ד. המקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח – כיצד דין פדיונותו?
 ה. המקדיש בהמת חברו – מהו?
- א. האומר רגלה של בהמה זו עולה; לדברי ר' מאיר ור' יהודה לא נתקדשה כולה אלא הרגל, ותימכר הבהמה לצרכי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי הרגל שבה (כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש – ממנו ולא כולו. אבל הרגל נתקדשה בקדה"ג, יהיה – בהוויתה תהא). ר' יוסי ור' שמעון אומרים: פשטה קדושה בכלה (כל אשר... – לרבות את כולה).
- באבר שהנשמה תלויה בו (כגון מארכובה ולמעלה. עפ"י רש"י. וזהו כמאן טרפה אינה חיה. ולמ"ד טרפה חיה – דוקא בדבר העושה אותה נבלה. עפ"י תמורה יא:) – הכל מודים שפשטה קדושה בכלה. הקדיש אבר אחד לדמיו – נסתפק רבה האם נוחתת קדושת הגוף על כולה (כדין מקדיש זכר לדמיו שקדוש קדוה"ג), אם לאו.
- ודוקא בבהמה תמימה הראויה להיקרב, אבל בעלת מום או בהמה טמאה שאינן ראויות לקרבן, אפילו אבר שהנשמה תלויה בו – לא קדוש אלא אותו האבר שהקדיש, כאמור לעיל.
- ובקדשי בדק הבית, אם הוא אבר שהנשמה תלויה בו – נידון בכבודו ומשלם דמי כולו כנ"ל. ויש מקום לחלק ולומר (וכ"מ מדיוק לשון הרמב"ם. ובוה מיושבת סוגיתנו עם הסוגיא בחולין קלה) שאין נידון בכבודו אלא כאשר נודר דמי האבר, שגזוה"כ לשום כדמי כולה, אבל נדר את הראש עצמו, אפשר שאין מתקדש אלא הראש שאין אומרים 'פשטה' אלא בקדושת מזבח. אך בגמרא לא משמע כל כך חילוק זה. וצריך עיון (עפ"י אחיעזר ח"ב מד, ה. וע"ע בזה בקהלות יעקב ערכין ב, קדושין יד).
- ב. 'דמי ראשי לגבי מזבח'; נסתפק רבה האם נידון בכבודו ונותן דמי כולו, אם לאו. ולבסוף פשטה מהברייתא דלעיל שאינו נידון בכבודו, שאין אומרים כן אלא בקדושת בדק הבית, דומיא דערכין, הלכך הוא והקדש שותפים בו.
- וכן פסק הרמב"ם (ערכים ה, יז) שהאומר 'ראשי הקדש למזבח' הוא והקדש שותפים בו. וחולקים שוה בשוה או לפי שומת אותו אבר – מחלוקת הראשונים, כנ"ל.
- ג. 'ערכי עלי לגבי מזבח' (דינו להביא קרבן כפי הערך הקצוב בתורה. עפ"י רמב"ם. וע"ע מג"ח שג, ט); נסתפק רבא האם נידון בהשג יד כשאר ערכין, אם לאו. תיקו.
- ד. המקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח – נסתפק רב אשי האם נפדית לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף או נפדית בשוויה המלא, כשאר קדשי מזבח. תיקו.
- בחזו"א (כט, יב) צדד שמא עיקר דין שדה אחוזה לגבי מזבח מוטל בספק זה. ונפקא מינה לענין הוצאה ביובל לכהנים.

- ה. המקדיש בהמת חברו – אמר רבה בר יוסף / רב ייבא בר יוסי, אמר רב: נותן דמיה, וכדעת ר' מאיר שאין אדם מוציא דבריו לבטלה והלא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, אלא גמר ואמר לשם דמים [אבל לחכמים אין בדבריו כלום]. אמר רב אשי: והוא שאמר 'הרי עלי', אבל 'הרי זו' – לא אמר כלום.
- א. כיון שהלכה כחכמים החולקים על רבי מאיר (ערמב"ם ערכין א, ג, ב, א), הלכך המקדיש בהמת חברו לא אמר כלום (כן נראה לכאורה).
- ב. באופנים שלשוננו סובלת פירוש אחר, יש מי שכתב שגם לחכמים אנו אומרים 'אין אדם מוציא דבריו לבטלה' ונתכוין לפירוש האחר. לא נחלקו אלא להוציא דבריו ממשמעותם לכוונה אחרת (עפ"י עמודי אור סא, כ).
- ג. ע"ע אופנים דומים שמקדיש דבר שאינו ראוי ואנו מתקנים דבריו [לר"מ] באופן הראוי משום 'אין אדם מוציא דבריו לבטלה' – בכתובות נח ובגטין לה – לט ותמורה כז).

1. מה דין הערכין דלהלן?

- א. המעריך פחות מבן חדש; המעריך כלים.
- ב. נכרי שהעריך ישראל; ישראל שהעריך נכרי.
- א. המעריך פחות מבן חדש, וכן המעריך כלים – ר' מאיר אומר: נותן דמיהם, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה וגמר ואמר לשם דמים.
- התוס' כתבו שאפילו אינו יודע שאין ערך לפחות מבן חדש – נותן דמים, כי דעתו עפ"י מה שתקנו חכמים הלשון (וכן צדד בפירוש אחד בשטמ"ק בכתובות נח:). והשפת-אמת כתב שאינו יודע להלום דבריהם. [גם מפרש"י (בע"ב ד"ה קמ"ל) יש לדייק שרק כשאדם יודע שאין ממש בדבריו כמות שהם, אומרים 'אין אדם מוציא דבריו לבטלה' וכמוש"כ הרש"ש בד"ה האומר].
- ועוד כתב בשפת אמת, שאם אמר 'ערך זה הולד עלי' ולא ידע אם הוא בן חדש אם לאו – אפשר שמודה ר"מ שפטור, שהרי אין שייך כאן לומר 'אדם יודע...!'.
וחכמים פוטרים לגמרי, ויצאו דבריו לבטלה.
- פסק הרמב"ם (ערכין א, ג) כחכמים [שכן נשנו כמה סתמי משניות, ואעפ"י שנראה בגמרא שרב נקט להלכה כר' מאיר. והתוס' בגטין ובסנהדרין צדדו שרב בעצמו אין סובר כן אלא דיבר אליביה דר' מאיר]. ע' זבח תודה ושפת אמת ופתח עינים).
- ב. הנכרי; רבי מאיר אומר: נערך אבל לא מעריך. רבי יהודה אומר: מעריך אבל לא נערך (בני ישראל – למעט נכרי. איש – לרבותו. ר"מ סבר שיש לרבות נערך יותר ממעריך, דומיא דחש"ו. ור"י סבר להפך, דומיא דטומטום ואנדרוגנוס).
- א. נראה שלר"מ אם העריך – פטור מכלום, אף לא מדמים (וכ"מ מלשון הרמב"ם א, ו). ואם העריך לגבי מזבח יש לעיין (עחז"א כט, יא; ל, ד).
- ב. נראה שלרבי יהודה דינו כישראל לכל דיני ערכין, כגון השג יד (עפ"י מג"ה ש, ט).
- ג. לרבי יהודה, גוי שהעריך נדרו נדר מהתורה אפילו היה סמוך לאיש, כל שיודע להפלות [ואף אם ננקוט בישראל שאינו נדר אלא מדרבנן] (עפ"י תוס' נויר סא: ותורא"ש סב.).
- רב חסדא בשם אבימי אמר: אעפ"י שאמר ר' יהודה שהנכרי מעריך – ערכו נגנו, משום לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו. והקשו על כך ממה שאמרו שמועלים בהקדשו, ואילו היה נגנו לא היה בו מעילה, ואמר רבא: ערכו נמסר לבדק הבית. ושנאמר לא לכם ולנו... – משום רפיון ידיים הוא, שלא יטלו חלק בבנין ועי"כ ילכו בעצתם לאחר הבנין ולבטלו.

[בירושלמי (שקלים א,ד) אמרו שאין אמור 'לא לכם ולנו' אלא כשמקדישים מתחילה לבדק הבית, אבל בערכין מתכוין הנודר לשמים ומאליהם הם באים לבדק הבית. ויש מי שפרש שזה עצמו טעם הגמרא 'משום רפיון ידים' – שבערכין שאינו מתכוין מלכתחילה לבדק הבית, אין שייך רפיון ידים (עפ"י צפנת פענח ערכין א,ו). ויש מי שכתב שגם הרמב"ם סובר חילוק זה להלכה. ע' חדושי ר' אריה ליב ח"ב טז].

הרמב"ם (ערכין א,ו. דלא כמוש"כ בפי"מ) פסק נערך ולא מעריך, כר' מאיר [שכן אמרו בגמרא שמתסבר טעמו. וגם נראה כן שנקטו בכמה סוגיות. ע' כס"מ ול"ה]. ואילו הראב"ד פסק כר' יהודה שהרי הלכה כמותו כנגד רבי מאיר [וכיו"ב נראה בראב"ד במקום אחר (ערא"ש תענית פ"א סימן יג), שאין לדחות כללי ההלכה אעפ"י שאמרו בגמרא שמתסבר כדברי החולק. ואילו הרי"ף והריטב"א (שם) נקטו להלכה כדעת החולק. וע' גם בתוס' חולין צב: ד"ה אמר. וע"ע בשו"ת הרדב"ז ח"א תקי"ג]. וגם י"ל שר"ב חזר בו למסקנא ממה שאמר הלכתא דר"מ מסתברא, הלכך ממילא קיי"ל כרבי יהודה שעכו"ם מעריך ולא נערך (ל"ה).

מעילה בקדשי נכרים – ע' בובחים מה. בקדשים שמתו ובחטאות המתות – במעילה ב.

דף ו

ז. א. נדבות נכרי לבדק הבית – מה דינן?

ב. נכרי שהפריש תרומה מכריו – מה יעשה בה?

ג. נכרי שהתנדב קורה ושם כתוב עליה – מה יעשה בה? ומה הדין כשהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת?

א. נמסר מרבי יוחנן (ע"י רבי אילא, בישוב סתירת הברייתות): בתחילת הבנין אין מקבלים נדבות מן הנכרי לבדק הבית, אף לא מים ומלח – משום רפיון ידים (רש"י), או משום חשש חרטה וערעור לומר יש לי חלק בבנין (תוס'). בסוף הבנין – מקבלים ממנו דבר שאינו מסוים, אבל לא דבר המסוים (– דבר הנראה לעין), כגון 'אמה כליא עורב' שעל גג הבית (וכגון אבן או קורה. עפ"י רמב"ם מתנ"ע ח,ח) – שגנאי הדבר, ועוד שמתפארים בו (רש"י). [ובירושלמי (שקלים א,ד) מובאת דעת ריש לקיש אין מקבלים ממנו כלל, אף לא בסוף ואף דבר שאינו מסוים, משום 'לא לכם ולנו...']

מן המלכות מקבלים אפילו בתחילה, שאין שם חשש חזרה מפני שמקפדת לעמוד בדבריה.

א. בתוס' יש צד לומר שלפי רבי מאיר אין הנכרים בני נדבה לבדק הבית כלל משום 'לא לכם ולנו לבנות...', ואינם נודרים ונודבים אלא קדשי מזבח בלבד (וכ"כ הר"ש בפירושו לתו"כ בחוקתי). ואולם צדדו (לעיל ה:) גם אפשרות אחרת ולפיה רבא חזר בו למסקנא, שאין טעמו של ר"מ משום 'לא לכם...'. אלא נודרים ונודבים לבדק הבית (וכ"מ בגליון רש"י כת"י, מובא בשטמ"ק אות א. וע' בירושלמי שקלים א,ד ובפ"מ).

ואין נפקותא להלכה במחלוקת זו, שהלכה כרבי יהודה שנכרים נודרים, וכדברי רבי יוחנן (לקוטי הלכות).

הרמב"ם פסק (ערכין א,יא; מתנ"ע ח,ח) שנכרי שאמר 'דמי עלי / דמי פלוני עלי' נותן כפי נדרו ואינו נופל ללשכה לצרכי בדיק הבית או לבדק ירושלים, אלא לשאר דברים כראות ב"ד – אם נבדק והוברר שנדר על דעת ישראל. ואם אמר לשמים נדרתי (או שאין ידוע למי נדר. עפ"י לח"מ) – יגנוז.

ואם נדר לבדק הבית – אין מקבלים ממנו לכתחילה, ואם לקחו – אין מחזירים לו. ואם היה דבר מסוים – מחזירים לו, כדי שלא יהא להם דבר מסוים במקדש (ע"ע בבאור שיטתו בנו"כ ובחזו"א ל,ה ובחדושי ר' אריה ליב ח"ב טז).